

ITINERARUL PROFESORULUI PAVEL COCĂRLĂ ÎN ARBORELE CUNOȘTINȚELOR

*Dr. Ion XENOFONTOV,
secretar științific la Instituția Publică
„Enciclopedia Moldovei”*

Producția lexicografică și enciclopedică, elaborată în primul deceniu al sec. XXI, traversează dimensiunile specifice ale unei civilizații cu ritmuri galopante de dezvoltare. Profunzimea schimbărilor din lumea contemporană și ritmurile accelerate ale cercetării și inovării generează creșterea progresivă a volumului informațiilor, astfel încât cititorul avizat și neavizat poate fi nu doar copleșit, ci și derutat de volumul imens de subiecte abordate și de torentul vertiginos de informații *din domeniile cunoașterii*.

Era informațională, societatea bazată pe cunoaștere, globalizarea comunicării și științei, transgresarea inter/transdisciplinară sunt valențele și paradigmele de care trebuie să țină cont orice cercetător implicat în actul de creație. Calitatea cunoștințelor asimilate depinde de sursele de informare (cu o infrastructură consolidată) și de resursele umane care recepționează, analizează și stochează informațiile. Lucrările de tezurizare a cunoștințelor devin instrumente indispensabile de lucru, practic în toate sferile de activitate. Înglobând noi achiziții ale tehnicii tipografice, cu ilustrații în întregime color, editată în colecții de buzunar, producția enciclopedică se democratizează, ajungând să constituie, în statele dezvoltate, până la 25 la sută din valoarea producției anuale de carte.

Odată cu răspândirea calculatorului și a internetului, se anunță trecerea la o nouă epocă, cea a *enciclopediilor virtuale*. Inovațiile în domeniul tehnologiilor informaționale nu garantează și calitatea informațiilor enciclopedice. Astfel, nici resursele web – internetul – ce amărim realizare în domeniul informațional din ultimele decenii, nu pot suplini informațiile complexe și sistematizate, deoarece le lipsește elementul esențial:

selectarea, verificarea, ordonarea, sistematizarea informațiilor. În procesul elaborării lucrărilor lexicografice și enciclopedice pot fi constatate o serie de aspecte științifice mai puțin studiate – așa-numitele „pete albe” sau „viduri” – care generează noi direcții de abordare științifică, iar subiectele controversate pot fi cercetate din perspectivă multidisciplinară. Sub acest aspect, pot fi generate noi idei, viziuni, paradigme, subiecte sensibile ce contribuie indiscutabil la dezvoltarea științei în ansamblu. Totodată, se impune necesitatea stringentă de a *unifica și de a standardiza limbajul*, care, din păcate, este aplicat aleatoriu în literatura de specialitate. Din aceste considerente, aparițiile editoriale, care înglobează cunoștințe complexe din ramuri ale științei și artei, sunt binevenite pentru circuitul științific și informațional.

Discursul enciclopedic este considerat prin definiție fragmentar, divizat în unități, de aceea se poate vorbi de existența unui deziderat firesc al utilizatorilor de a putea reface imaginea globală a cunoștințelor generale și/sau specializate. În plan istoric, reconstituirea imaginii globale implică tratarea cunoștințelor umane în ordine alfabetică sau metodică. D. Diderot (1713–1784), unul dintre autorii primei enciclopedii franceze, a definit enciclopedia ca „înlănțuire de cunoștințe”, ce permite nu doar accesul la cunoștințe, ci și la legăturile dintre ele. În acest scop este nevoie de soluții teoretice și operaționale pentru a stabili care este *unitatea de cunoștințe* ce ar servi la elaborarea unei lucrări complete și ce *instrumente* sunt necesare pentru accesul la cunoștințe. În calitate de un atare instrument este identificat *arborele cunoștințelor*, făcându-se încercări de raportare la acesta a fiecărui articol (a se vedea *Concepția „Enciclopediei*

Pavel COCĂRLĂ, Dicționar explicativ de istorie medievală universală.
Chișinău: CEP USM, 2010.

Vol. I: A-H. – 294 p. – 125 ex.; Vol. II: I-Z. – 331 p. – 125 ex.

Moldovei” în 10 volume [proiect]; *Recomandări metodice pentru autorii și redactorii „Enciclopediei Moldovei”*, Chișinău, „Enciclopedia Moldovei”, 2009, p. 20-21).

Apelând la acest excurs introductiv-meditativ, am deosebit plăcere să prezint lucrarea recent editată a cunoscutului istoric de la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie, șeful Catedrei de istorie universală, profesor universitar, doctor habilitat Pavel Cocârlă, *Dicționar explicativ de istorie medievală universală* în 2 volume (primul volum include 294 de pagini, iar cel de-al doilea – 331 de pagini, în total 42,5 coli editoriale), editat la Centrul Editorial-Poligrafic al USM în 2010. Autorul are o bogată experiență didactică (din 1970 activează la Universitatea de Stat din Moldova, susținând cursuri de istorie medievală universală, istorie a orașului medieval etc.) și științifică (autor a peste 70 de lucrări științifice, inclusiv două monografii, un manual școlar, o crestomație, un suport de curs), elemente comensurabile în elaborarea și editarea unei lucrări de factură enciclopedică.

Lucrarea răspunde unor probleme de stringență actualitate pentru știința istorică și reprezintă o primă tentativă de a evidenția importanța unui segment cronologic relevant al istoriei culturii și civilizației universale, cel al Evului Mediu. Laitmotivul volumelor este faptul că „până în momentul actual, în Republica Moldova lipsește un dicționar care ar cuprinde cele mai diverse aspecte ale istoriei acestei epoci” (p. 3), iar autorul, având la bază un set de cunoștințe profunde, concepții, teorii și metodologii moderne, descifrează realitățile specifice perioadei menționate. *Registrul de termeni* elaborat de domnul Pavel Cocârlă denumescă noțiuni științifice ale istoriei medievale sistematizate în ordine alfabetică, marcate de „valoarea istorică a evenimentului (fenomenului), de gradul de influență a acestuia asupra procesului istoric, de consecințele pentru evoluția economico-socială, politică și culturală a societății etc.” (p. 3). Totodată, autorul ține să precizeze că „în funcție de acești factori, variază și volumul informației despre persoanele sau evenimentele în cauză”.

Articolele-termeni, elaborate de profesorul Pavel Cocârlă, sunt structurate în mod coerent, atât în organizare pe verticală, cât și pe orizontală. Sunt prevăzute 4 nivele clasice de clasificare-cadru a științelor și artei (nivelul I *Științele umanistice*; nivelul II *Științe istorice*; nivelul III *Istorie tematică*; nivelul IV *Discipline conexe*). În funcție de importanța și impactul subiectului, autorul a prevăzut **6 categorii** de articole. Categoria I (peste 3000 semne) – informații istorice complexe; categoria II (500–3000 semne) – abordarea temelor, faptelor și evenimentelor complexe; categoria III (300–500 semne) – elemente particulare/simple din Evul Mediu; categoria IV (200–300 semne) – prezentarea identităților de bază, a

evenimentelor istorice importante, a reprezentanților de seamă din istorie; categoria V (50–200 semne) – identifică personalități din istorie, monumente cunoscute de cultură și de artă etc.; categoria VI (până la 50 semne) – articole de referință.

În economia lucrării prevalează articolele de categoria IV. Numărul total de termeni este de 2116. Analiza statistică a plasării termenilor în ordine alfabetică se prezintă în felul următor: A – 290; B – 112; C – 260; D – 79; E – 58; F – 97; G – 68; H – 74; I – 73; Î – 11; J – 49; K – 18; L – 82; M – 175; N – 50; O – 56; P – 131; Q – 3; R – 88; S – 140; Ș – 22; T – 70; Ț – 3; U – 18; V – 54; W – 19; Y – 4; Z – 12. Datele de mai sus demonstrează în mod elocvent că, sub aspect metodologic, lucrarea se încadrează nu atât în categoria edițiilor lexicografice, cât în cea a operelor enciclopedice – *Dicționar enciclopedic...* sau *Mică Enciclopedie...* fiindu-i asigurată o „carieră” de succes. Cunoscând modestia profesorului Pavel Cocârlă, intuim că titlul a fost selectat în mod deliberat, doar... *Dicționar explicativ...*

Volumele corespund principiilor fundamentale ale lucrărilor enciclopedice. Materialul factologic este prezentat prin prisma *valorilor general umane*, care plasează în centrul atenției omul, cu întreaga lui activitate materială și spirituală, aflată în armonie cu Universul, cu legile naturii și ale societății. Acțiunile cu impact negativ asupra mediului (cataclisme naturale sau ecologice, războaie etc.) sunt prezentate de pe poziții instructiv-educative, în scopul prevenirii, evitării lor și „extragerii” învățămintelor din istorie. În vederea prezentării științifice a acțiunilor, fenomenelor și concepțiilor despre civilizația umană, atât în plan național, cât și în cel universal sunt concentrate resurse intelectuale umane, informaționale etc. Informațiile sunt prezentate *pe baza paradigmelor, concepțiilor și viziunilor științifice consacrate*, respectând valori precum *echidistanța, normele deontologice*, evitând escaladarea în zona politicului, snobismului, tendențiozității, ideologizării și mistificării, imprimând materialului un caracter descriptiv-informativ (a se vedea *Recomandări metodice pentru autorii și redactorii „Enciclopediei Moldovei”*, Chișinău, „Enciclopedia Moldovei”, 2009, p. 19-20).

Lucrarea domnului profesor Pavel Cocârlă oferă o largă posibilitate de aplicare în procesele de instruire preuniversitară, universitară și postuniversitară, în aprofundarea cercetărilor ulterioare în domeniul istoriei medievale, științei, artei și studiilor interdisciplinare. Volumele constituie un important instrument de lucru pentru cercetători științifici, istorici, cadre didactice, studenți, elevi, precum și pentru cei interesați de istoria și cultura medievală. Dicționarul deschide o nouă direcție în cercetarea lexicografică/enciclopedică tematică contribuind substanțial la definirea identității științei istorice naționale în context global.